

Motion till riksdagen

1987/88:Ub812

av Ingela Gardner m. fl. (m)

om utbildningsfrågor i Storstockholmsområdet

Länets arbetsmarknad

Arbetsmarknaden i Stockholms län skiljer sig i väsentliga avseenden från landet i övrigt. Stockholm är — av naturliga skäl — landets administrativa, ekonomiska och kulturella centrum. Här finns också en koncentration av högteknologisk och kunskapsintensiv industri. Den högproduktiva industrin omfattar i dag enligt utredningar från länsstyrelsen ca 60 procent av de industrisysselsatta i länet mot ca 30 procent i övriga landet. Däremot kan man konstatera att den lågproduktiva industrin svarar för mindre än 10 % av industrisysselsättningen i länet mot drygt 20 % i landet i övrigt. Under de senaste 20 åren har t. ex. antalet tjänstemän inom tillverkningsindustrin varit oförändrat medan antalet arbetare minskat kraftigt. Också i detta hänseende skiljer sig utvecklingen i länet kraftigt från den i övriga landet.

Näringslivet i Stockholmsregionen kännetecknas, vid en jämförelse med näringslivet i övriga regioner, av ett större inslag av kunskapsyrken. Regionen ligger cirka tjugo år före de mest utpräglade glesbygdsregionerna. Generellt har varuhanteringsyrkenas betydelse minskat och kunskapsyrkenas ökat över tiden. I Stockholmsregionen var redan 1980 fler personer sysselsatta i kunskapsyrken än i varuhanteringsyrken. Mellan 1960 och 1980 ökade länets sysselsättning med 160 000 personer. Denna ökning var till stor del beroende av just kunskapsyrkenas expansion. Av nettotillskottet i nya arbetstillfällen svarade kunskapsyrkena för 60 %. Detta resulterade i att andelen kunskapsyrken bland länets arbetstillfällen ökade från 15 till 23 %. Allt tyder på att denna utveckling har fortsatt och t. o. m. accentuerats under åttiotalet. Särskilt gäller detta för branscher som arbetar under dynamisk konkurrens, där man under senare tid har kunnat iakttaga en snabb kompetens och kvalifikationsutveckling. Om Stockholms läns inte kan hålla en hög utbildningsnivå får detta negativa konsekvenser inte bara för länets näringsliv utan på sikt även för hela landet.

Trots de ökade utbildningskraven i länet har länets andel av utbildningskapaciteten närmast sjunkit. Detta gäller framför allt den kommunala vuxenutbildningen och den högre utbildningen. För gymnasieskolans del har dock en viss förbättring skett sedan föregående år. Sedan krav på en rimligare fördelning av gymnasieplatserna mellan länen förts fram bl. a. i en

moderat motion tilldelades Stockholms län ytterligare ca 1 000 intagningsplatser på de tre- och fyraåriga linjerna.

Näringslivets dynamiska utveckling motsvaras inte av en likartad utveckling inom utbildningsområdet. Det har lett till att näringslivets nyrekrytering i stor utsträckning riktat sig utanför länets gränser. Enligt en studie som länsstyrelsen i Stockholms län gjort beträffande inflyttningen söker sig jämförelsevis få människor till Stockholm för att studera. Av dem som flyttar till länet har 60 procent minst en treårig gymnasieutbildning. Varannan inflyttare i åldersgruppen 25—54 år har dessutom högskolestudier bakom sig. Det visar sig också att överensstämmelsen mellan utbildning och yrke är större efter inflyttningen till Stockholm än före och att kvalifikationskraven på länets arbetsmarknad har höjts kraftigt. Utbildning för Stockholms läns arbetsmarknad sker alltså i dag i allt större utsträckning i andra delar av landet. Regionens tilldelning av utbildning är med andra ord för liten för att kunna tillgodose länets arbetsmarknadsbehov. Detta är en viktig förklaring till inflyttningen till länet.

Utbildningsbehov i gymnasieskolan

Direktramen

För varje budgetår fastställs elevplatsramar i gymnasieskolan. Riksdagen beslutar om ramar för de två närmaste budgetåren och planeringsramar för ett tredje budgetår. Avsikten med att lägga ut ramar i god tid är att ge länskolnämnder och kommuner möjlighet till en bättre framförhållning i fråga om gymnasieplaneringen. En totalram fastställs för hela riket. Den är uppdelad på en ram för utbildningar som eleverna kan söka till direkt efter grundskolan (direktramen) och en ram för kurser för invandrarungdom och för utbildningar som kräver viss ålder, praktik eller utbildning utöver grundskolan för tillträde (lilla ramen). Direktramen är uppdelad på sex sektorsramar och en ram för ospecificerade platser.

Den tidigare obalans som rått både i fråga om antalet gymnasieplatser och fördelningen av platserna på linjer har förbättrats tack vare den extra tilldelningen av 1 000 intagningsplatser. På kort sikt kan det därför vara svårt att utöka antalet platser ytterligare. På längre sikt bör det dock vara möjligt att bereda alla dem som så önskar en plats i gymnasieskolan.

Lilla ramen

Skolöverstyrelsen (SÖ) har i sin anslagsframställning föreslagit att lilla ramen utökas med 500 årselevplatser för invandrarkurser. Dessa platser skall dels användas för att öka antalet kurser dels för att medge en försöksverksamhet med en förlängning av introduktionskurserna från ett till två år. Erfarenheterna hittills i kommunerna från introduktionskurserna är att ca hälften av deltagarna faktiskt behöver två år för att klara en övergång till reguljär gymnasieutbildning. För att inte invandrarungdomar skall komma i ett sämre läge på arbetsmarknaden än svenska ungdomar är det angeläget

att invandrarungdomarna får så goda kunskaper och färdigheter inte minst i svenska språket att de kan genomföra en gymnasieutbildning. SÖ:s förslag till försöksverksamhet är därför positivt. Antalet platser i invandrarkurser bör enligt regeringen öka från 1 000 till 1 500 årselevplatser. Regeringen anser dock att utökningen bör kunna komma till stånd inom en oförändrad ram.

Om utökningen skall komma till stånd inom en oförändrad ram får det ske på bekostnad av att färre påbyggnadsutbildningar eller kurser som har särskilda förkunskapskrav kan anordnas. Det är inte tillfredsställande. Dessutom har redan en omfördelning skett inom ramen eftersom det finns ca 1 350 årselevplatser utlagda trots att enbart 1 000 platser är beräknade för detta ändamål. Mot denna bakgrund är det tveksamt om ens den föreslagna utökningen med 500 platser räcker för att både klara fler kurser och en förlängning av kurserna. Det innebär att ytterligare stora omfördelningar i så fall måste ske. Stockhoms län som har ca 45 % av antalet platser i invandrarkurser kommer att drabbas hårt av fler omfördelningar. Det kan dessutom konstateras att vid intagningen inför läsåret 1987/88 var det ca 1 400 sökande som inte kom in på de utbildningar som anordnas inom lilla ramen.

Mot denna bakgrund bör lilla ramen därför utökas med 500 årselevplatser i enlighet med skolöverstyrelsens förslag.

Medel för detta ändamål bör föras över till anslaget B 19 Bidrag till driften av gymnasieskolor från anslaget B 20 Bidrag till åtgärder inom kommunernas uppföljningsansvar för ungdom under 18 år m. m.

Kommunal vuxenutbildning

Också i fråga om den kommunala vuxenutbildningen (KOMVUX) har Stockholms län missgynnats vid fördelningen av antalet undervisningstimmar. Under förra budgetåret omfördelades ca 14 800 timmar från Stockholm till andra län. Under innevarande år har en nedskärning med ytterligare 36 000 timmar genomförts. SÖ:s avsikt med omfördelningen är att en utjämning skall ske över landet av antalet timmar per 100 invånare i åldern 18—44 år. En sådan målsättning får dock enligt vår mening inte vara ett självändamål. Självklart måste det vara människors behov av utbildning och inte någon matematisk automatik som skall styra tilldelningen.

Mot bakgrund av vad som tidigare sagts om arbetsmarknaden i regionen har också KOMVUX en mycket viktig uppgift. Den snabba omvandlingen av arbetsmarknaden innebär att skillnaden mellan behov och tillgång på arbetskraft med relevant utbildning ökar snabbare i Stockholmsregionen än i övriga delar av landet. Människor riskerar på grund av det snabba förloppet att slås ut från arbetsmarknaden om de inte kan komplettera sin utbildning. Begreppet lågutbildad innebär därför något annat i Stockholms län än i övriga delar av landet. Man kan här vara lågutbildad även vid utbildningsnivåer där man inte anses vara lågutbildad i andra län.

Till detta kommer ytterligare ett viktigt skäl som talar för att Stockholms län bör få en betydligt högre tilldelning av timmar än för närvarande. Länet har en mycket hög andel invandrare och tar dessutom emot ett mycket stort antal flyktingar. I själva verket bor över 40 % av de utländska medborgarna i Sverige i Stockholms län. Många har kommit via flyktingmottagningarna och har kort och bristfällig utbildning från sina hemländer. Dessa invandrare har behov av såväl utbildning på grundskolenivå som av yrkesutbildning för att de skall kunna klara sig på arbetsmarknaden. Det finns också en grupp invandrare som har en relativt hög utbildning från sina hemländer. För att de skall kunna utnyttja sin kompetens på den svenska arbetsmarknaden krävs förutom svenskundervisning även utbildning i KOMVUX och oftast kompletterande utbildning.

Den utbildningsmässigt och kulturellt heterogena invandrargruppen behöver dessutom ett genomsnittligt högre timtal per individ än studerandegrupper som har svenska som modersmål.

SÖ har redovisat de principer som tillämpades vid fördelningen mellan länen av undervisningstimmar för den kommunala vuxenutbildningen inför läsåret 1987/88. Föredraganden har inte kommenterat SÖ:s principer, som har lett till stora omfördelningar. Det kan bara tolkas som att regeringen ställer sig bakom dessa principer. SÖ avser nu att gå vidare och omfördela ytterligare 17 000 timmar, varav ca hälften på yrkessidan, från Stockholms län till andra län. Inom loppet av tre år skulle regionen därmed ha förlorat ca 68 000 timmar. Mot bakgrund av vad som ovan sagts om Stockholmsregionens speciella karaktär är denna utveckling mycket olycklig.

Dessutom fortsätter omfördelningarna utan att SÖ har någon kunskap om vilka effekter redan gjorda omfördelningar haft. SÖ bör därför få i uppdrag att utvärdera effekterna av de hittillsvarande omfördelningarna innan ytterligare omfördelningar sker. En sådan utvärdering bör belysa om gruppstorleken påverkats, dvs. om man får lika många elever utbildade på samma antal timmar som tidigare, om fler elever utbildas på kurser som inte tillhör de högst prioriterade kurserna samt hur timmarna utnyttjas. Under läsåret 1986/87 var det ca 30 000 timmar som inte kunde utnyttjas. I Stockholms län var det 0,15 % av det totala antalet timmar som inte utnyttjades. I övriga landet (utom Göteborgs och Bohus län) var det däremot ca 1,1 % av antalet timmar som inte utnyttjades. Denna skillnad är oroväckande med hänsyn till de kraftiga öökningar som sedan givits.

Högre utbildning

En stor del av landets arbetsmarknad för högskoleutbildade finns i Stockholms län. Den allt snabbare tekniska utvecklingen ställer bl. a. krav på att de specialistutbildningar som ges är orienterade mot de verksamheter som är förknippade med teknikförnyelse. Att så inte är fallet belyses av följande sammanställning:

Linje	(1)	(2)
Industriell ekonomi	45	0
Datateknikerlinjen	44	0
Internationellt företagande	42	0
Systemvetenskap	42	14
ADB-linjen	39	14
Teknisk fysik	39	30
Elektroteknik	38	32
Ekonomilinjen	37	28
Farm kand	36	0
Datorbas styr- och reglerteknik	33	0
Datatekniklinjen	32	0
ADB-linjen. fortsättare	32	0
Datorstödd konstruktion	31	0
Kemistlinjen	30	22
Teknisk fysik och elektronik	30	0
Processprogrammering och datortekniklinjen	30	0

(1) Andel (%) av de i landet examinerade 1977-1985 som bor i Stockholms län.

(2) Andel (%) av utbildningskapaciteten som finns i Stockholms län.

Till detta kommer att Stockholmsregionen fått en allt mindre del av landets utbildningsresurser på högskolenivå. Exempelvis skapar Stockholmsregionens funktion som förvaltnings- och administrativt centrum en stor arbetsmarknad för dem som utbildats inom administrativa, ekonomiska och sociala yrkesområden (AES-sektorn). Här finns 17% av utbildningskapaciteten i landet men hela 33 % av landets arbetsmarknad.

Regionstyrelsen i Stockholm gjorde år 1986 en kartläggning beträffande behovet av utbildning inom data- och elektronikområdet. Kartläggningen visade att avnämarna bedömer att man under de närmaste åren behöver anställa mångdubbelt fler än de som nu utbildats vid högskolan i regionen.

Utöver vad som ovan anförts kommer att behovet av fort- och vidareutbildning på högskolenivå är mycket stort i en region som Stockholm med koncentration av kunskapsintensiva yrken. Stockholm behöver också av detta skäl tillföras en större andel av högskoleutbildningen i landet, främst inom data- och elektronikområdet. Inom det datatekniska området har antalet platser ökat under senare år. En större del av ökningen har dock gått till andra delar av landet. Ett exempel på detta är behandlingen av den datavetenskapliga linjen.

Universitetet i Stockholm har med hög prioritet under flera år begärt medel för att inrätta en datavetenskaplig linje. Såväl regionstyrelsen som universitets- och högskoleämbetet (UHÄ) har ställt sig bakom universitetets förslag. Några medel för att inrätta en datavetenskaplig linje i Stockholm har dock inte beviljats. Däremot har linjen utökats med 30 platser vid Uppsala universitet och inrättats vid universitetet i Umeå. Enligt årets budgetproposition har UHÄ anmält att man avser att se över hela det datavetenskapliga området i särskild ordning. Vi anser att behovet av en datavetenskaplig utbildning i Stockholmsregionen är så väldokumenterad sedan flera år tillbaka att det inte finns anledning att förhålla frågan ytterligare för

Stockholms vidkommande. Datavetenskaplig linje bör därför inrättas vid Stockholms universitet fr. o. m. budgetåret 1989/90.

Sammanfattningsvis gäller att den utbildning som erbjuds inom länet inte motsvarar de behov som näringslivet ställer i samband med den snabba teknikförnyelsen. Inte heller motsvarar den de övriga behov som finns i en region med Stockholms särart. Om inte Stockholmsregionen får en ökad tilldelning av utbildningar på högskolenivå är risken stor att inflyttningen av välutbildad arbetskraft ökar ytterligare. En accelererad inflyttning kan få synnerligen allvarliga konsekvenser för landet i övrigt. UHÄ bör därför få i uppdrag att göra en översyn av hur utbildningskapaciteten i Stockholmsregionen bättre kan anpassas till regionens behov.

Mot. 1987/88
Ub812

Hemställan

Mot bakgrund av vad som ovan anförts hemställs

1. att riksdagen beslutar utöka lilla ramen med 500 årselevplatser att finansieras på sätt som i motionen angivits,
2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om fördelningen av timmar inom den kommunala vuxenutbildningen,
3. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om inrättande av datavetenskaplig linje vid Stockholms universitet fr. o. m. läsåret 1989/90, samt
4. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts om en bättre anpassning av utbildningen på högskolenivå till Stockholmsregionens behov.

Stockholm den 26 januari 1988

Ingela Gardner (m)

Alf Wennerfors (m)

Allan Ekström (m)

Inger Koch (m)

Görel Bohlin (m)

Jan Sandberg (m)

Gunnel Liljegren (m)

Jerry Martinger (m)

Gunnar Hökmark (m)

Knut Billing (m)

